

פרוטוקול מס' 30

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
פיוס ד', י"ד באייר תשל"ל - 20.5.1970 - בשעה 8.30

נ כ ח ו

חברי הוועדה: י. ש. בן-מאיר - היו"ד

- ש. ז. אברמוב
- א. אנקוריון
- ד. ארזי
- ש. בינץ
- ב. הלוי
- ש. פרידמן
- ח. צדוק
- י. ה. קלינגהופר
- י. ארידור

פוזמנים: א. ידין - משרד המשפטים

- סד. ודהפטיג -
- סד. ארן -

פזכירת הוועדה: ד. פלחי

ר ש פ ר: ע. עצמון

- א. טירי

חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשכ"ט-1969.
(סעיפים 10 ו-11)

סדר-היום:

(240570)

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

פוחח את הישיבה.

לפני הפגרה אישרנו את האגרות לפי חוק פרשם האוכלוסין. החנינו את האישור בקבלת תנאים מסויימים, וביקשנו הדעה על קבלת התנאים. ברצוני להודיע שקיבלנו סכח מסגן שר-הפנים שבו הוא פוסר כי שר הפנים קיבל את המלצות ועדת החוקה, חוק ומשפט.

כן ברצוני להודיע כי ישיבות ועדת המשנה לנוסח חדש חתקיפנה בימי דאשון וחמישי. הישיבה הבאה של הוועדה חתקיים רק ביום חמישי הבא.

חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשכ"ט-1969.

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

איגוד הבנקים פנה אלינו בבקשה לאפשר לנציגיו להופיע בפני הוועדה כדי להעיר את הערותיהם והשגותיהם בקשר להצעת החוק. אני מציע להזמין אותם ליום שני בשעה 9.00.

סעיף 10:

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

התחלנו את הדיון בסעיף זה בישיבה הקודמת. נשארה עוד נקודה אחת שצריך להכריע בה - ענין שוויו של החפץ שצריך להחזיר, כפי שאני מבין, הדעה הכללית היתה ששווי החפץ יהיה כפי שנקבע בחוזה.

ר. ארזי:

אני מציע לקבוע ששווי החפץ ייקבע לפי שוויו בזמן קביעת החוזה, או בזמן שהחוזה נכנס לתוקפו, או בזמן הפרתו, הכל לפי הסכום הגדול יותר, אחרת יצא הנפגע מפסיד.

ב. הלוי:

אין לי עדיין דעה מגובשת. זכותו הראשונית של הנפגע היא לקבל את החפץ בחזרה. מכאן נובע ששוויו צריך להיקבע לפי שוויו ביום שהוא צריך היה לקבל את החפץ, כלומר, ביום ביטול החוזה, ולא ביום הגשת התובענה, כי אז יכול הנפגע לחכות עם התביעה במשך שנה - שנתיים ולהגיש את תביעתו שנוח לו.

י. ה. קלינגהופר:

רפה במקרה ששווי החפץ היה קודם גבוה יותר?

ב. הלוי:

דבר זה יובא בחשבון בעת קביעת הפיצויים. התאריך הקובע צריך להיות - התאריך שבו נוצרה זכותו של הנפגע לדרוש את החפץ בחזרה.

במקרה שהנפגע מעדיף שלא לקבל בחזרה את החפץ, כי-אם את שוויו - היום הקובע לקביעת השווי הוא יום ביטול החוזה.

לגבי המקרה שבו צריך הנפגע לשלם את שווי הנכס שקיבל מהמפר, אני מציע שגם כאן היום הקובע יהיה יום ביטול החוזה, אחרת אין זו בחירה אמיתית.

ג. ארזי: מדוע הנפגע צריך להפסיד?

ב. הלוי: במקרה שהוא מפסיד - זה יובא בחשבון בעת קביעת הפיצויים, לפי סעיף 11.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: מתעוררת השאלה: האם לא צריך לציין בסעיף גם את המקרה שבו הנפגע אינו יכול להשיב למפר את מה שקיבל על-פי החוזה, מפני שההשבה היא בלתי אפשרית או בלתי סבירה, כפי שזה קיים לגבי המפר.

י. ה. קלינגהופר: במקרה הזה אין לנפגע אפשרות של בחירה.

א. ירדן: אני מסכים שצריך לתקן את הנוסח בנקודה זו.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: כאשר בלתי אפשרי או בלתי סביר להחזיר את החפץ - והמדובר לגבי שני הצדדים - אין כל אפשרות של בחירה ומחזירים את שוויו. כאשר קיימת אפשרות להחזיר את החפץ, יש לנפגע בלבד זכות לבחור שלא לקבל את החפץ, אלא את שוויו. הכוונה היא שלנפגע תהיה חסיד האפשרות לקבל את המכסימום שהוא יכול לקבל בקשר להפרה. השאלה היא: איך פגיעים למכסימום.

חבר-הכנסת הלוי טוען שהנפגע לא יפסיד דבר - הוא יקבל את השווי לפי שוויו של החפץ במועד ההפרה, ואם בינתיים ירד המחיר, הדבר יובא בחשבון בעת קביעת הפיצויים. השאלה היא - למה מתכוונים בחוק זה. לפי רוח החוק, כפי שהיא נראית לי, הכוונה היא שהתרופות העיקריות הן אכיפה, ואם לא אכיפה - ביטול, ורק כאשר אי-אפשר לצמצם את הנזק ע"י אחת משתי התרופות הללו - דורשים פיצויים. הפיצויים אינם תרופה עקרונית, ראשונית במעלה.

מר ורהפטיג: אני מבין שהיסוד הוא - המחיר שנקבע בהסכם, ואם היו הפסדים - זה ענין לפיצויים.

ב. הלוי: לגבי חוזה שהופר צריך להבחין בין תאריך כריתת החוזה לבין תאריך הפרתו, מתוך הנחה שאולי בינתיים חל שינוי בשווי. השאלה היא: האם ביטול החוזה הוא למפרע, או מכאן ואילך. אני סבור שהביטול אינו למפרע, אלא מהיום ואילך; זכויות הצדדים, לפי סעיף 10, נוצרות במועד המאוחר, מכאן ואילך, ולכן צריך לדאוג את השווי ביום שנוצרה זכות ההשבה, כלומר, ביום ביטול החוזה. הנפגע אף פעם לא יינזק מכך,

מכיון שהוא יכול לדרוש פיצויים במקרה שנגרם לו נזק, איננו יכולים
לפרוד את שני הצדדים בקני-מידה שונים לגבי התאריך שבו יקבע השווי.
אני מציע שהתאריך הקובע יהיה - יום ביטול החוזה.

ש. פרידמן:
אני יוצא מתוך הנחה שלחוק הזה יש
מטרה-לחנך את הציבור לקיים חוזים,
בדרך-כלל, אנחנו מחפשים בבית הדין את הדרך להגיע לצדק מירבני
ולאי-צדק סינימלי. לכן הייתי אומר, כי נקודת המוצא צריכה להיות
שצד המפר על התחובה, ובזה הוא נותן את החגמול על הפרת החוזה.
ראשית, הוא צריך לא להרוויח מכך; ושנית, במקרה של נזק - הוא צריך
לשלם פיצויים.

אני הייתי בוחר כנקודת מוצא לקביעת
שוויו של החפץ שהנפגע בוחר לקבל את תפורתו - שעת הפרת החוזה, בזה
אני שולל מהנפגע רעיונות ספקולטיביים, שאחרי ההפרה הוא יחכה זמן
רב עד שיבטל את החוזה, מתוך כוונה שאולי הוא ירוויח מזה.

הי"ר י. ש. בן-מאיר:
לפי סעיף 9, על הנפגע להודיע למפר,
תוך זמן סביר לאחר שנודע לו על הפרת
החוזה, על רצונו לבטל את החוזה.

ש. פרידמן:
אם חלה עליה במחיר החפץ בין שעת
ההפרה לבין שעת ההחזרה - זה יובא
כחשבון בעת קביעת הפיצויים. אינני מציע שמחיר המחיר הגבוה יותר
הוא יהיה הקובע, מפני שאיננו מחפשים רק יתרונות לנפגע, אנחנו גם
מעוניינים למוע אי-צדק כלפי המפר. הרי לנפגע זכות בחירה, והוא
ישקול אם לבחור בקבלת החפץ, או בשוויו.

ה. צדוק:
הנפגע יקבל את שוויו של החפץ לא רק
במקרה שהוא בוחר בכך, אלא גם במקרה
שאינן אפשרות להחזיר את החפץ.

ש. פרידמן:
דברי פכווננים לרק למקרה שבו קיימת
אפשרות להחזיר את החפץ. במקרה שההשבה
איננה אפשרית או איננה סבירה, כלומר, לנפגע אין אפשרות של בחירה,
אני מציע להטיל את כל העול על המפר, כלומר, כפי שמציע חבר-הכנסת
ארזי.

מר ארן:
הנפגע אף פעם לא מפסיד, כי יש לו
תרופה אחרת בחוק - הוא תמיד יכול
לתבוע פיצויים. כתי המשפט קובעים את גובה הפיצויים לפי הערך
בעת מתן פסק הדין. אותו עיקרון צריך לחול לגבי ההשבה, כאשר
הצדדים מגיעים להסכם בלי בית המשפט - החשלום צריך להיות לפי
השווי ביום ההחזרה.

א. ירון:
כאשר מבטלים חוזה, צריך להחזיר את
הדברים לקדמותם, דכל צד צריך להחזיר
לצד השני את מה שהוא קיבל, אם אין אפשרות להחזיר את החפץ בעין -
משלמים את שוויו. במקרה שהצדדים קבעו בחוזה את שווי החפץ - צריך
לשלם כפי שנקבע בחוזה, אם לא קבעו - לפי השווי ביום ביטול החוזה.

אם חל שינוי בערך החפץ, זה יובא בחשבון בעת קביעת הפיצויים.
הנפגע אינו יכול לדחות את ביטול החוזה לפי נוחיותו, כי סעיף 9
קובע שעל הנפגע להודיע למפר, תוך זמן סביר לאחר שנודע לו על הפרת
החוזה, על רצונו לבטל את החוזה.

י. ה. קלינגהופר:
מהדיון שהחקיים עד כה החדשתי
שענין שווי החפץ מקרב אותנו יותר
ויותר לסוגית הפיצויים, האם איננו יכולים בפרק הדן על ביטול חוזה
להצטמצם רק בענין ההשבה, ואת כל סוגית השווי להעביר לפרק הדן על
פיצויים?

היו"ר י. ש. בן-מאיר:
כל זה טוב כלפי המקרה שהמפר צריך
להשיב, אולם יש מקרים שגם הנפגע
צריך להשיב, והוא לא חייב בפיצויים, מפני שהוא לא הפר את החוזה.

י. ה. קלינגהופר:
אולי אפשר להגביל את השאלה בדבר
השווי למקרים שלפי טבע הדברים לא
באים בחשבון פיצויים, כי כל החוזה הוא פרובלמטי מאוד.

היו"ר י. ש. בן-מאיר:
גם לפי סעיף 17(ב) רשאי בית-המשפט
לחייב כל צד להשיב לצד השני מה שקיבל
על פי החוזה, או לשלם לו את שוויו.

י. ה. קלינגהופר:
האם איננו יכולים להשאיר לבית המשפט
לקבוע את השווי?

היו"ר י. ש. בן-מאיר:
בזה אתה משנה את כל הרעיון, כי אז
אין לנפגע אפשרות לבחור, אלא רק
לאחר שפנו לבית המשפט.

ח. צרוק:
אם רוצים לגבש בפרוויזא את התאריך
לקביעת ערך החפץ, התאריך הסביר
כי יותר הוא יום ביטול החוזה, כי חובת ההשבה היא תוצאה ישירה ופיידית
של הביטול. יום הביטול הוא התאריך שבו מתגבשת עילת החניעה להשבה,
בין בעין ובין בכסף.

התאוריה של תאריך מגובש, שהיתה נהוגה
פעם בארץ לגבי פיצויי נזיקין, פעלה לרעה הנפגע בגלל הנוחות בערך
הכסף. אם נלך בדרך של תאריך מגובש לגבי הנושא שאנחנו רוצים בו,
הנפגע ייפגע פעמיים: 1. בשל עליה ערך הנכס עצמו, ללא זיקה לערך
הכסף; 2. בשל ירידת ערך הכסף.

לכן, משעלינו על דרך התאריך הנוודד
לגבי קביעת פיצויים על נזק שנגרם עקב הפרת החוזה, על-כל-פנים,
בסעיף 12 מוצע לנו לעלות על הדרך הזאת, הפיצויים ייקבעו לפי שווי
הנכס ביום קביעת הפיצויים, איננו רואה חידוש בלתי סביר אם ננהג
לפי אותו הכלל גם לגבי מועד חישוב התאריך לצורך ההשבה.

הצעת חבר-הכנסת קלינגהופר איננה
פותרת את המקרה שבו חובת ההשבה היא על הנפגע.

אני מציע לקבוע בסעיף 10 אותו כלל שמוצע בסעיף 12, כלומר, ששני החפץ ייקבע ביום השבת, אני רוצה להגיע לרטיטוציה פשוטה.

ש. ז. אברבוב: לאור דברי חבר-הכנסת קלינגהופר

על הניקה המחזית בין הסעיף הזה

לבין הסעיף הדין בפיוצויים, איזה תאריך שלא נקבע, בסופו של דבר הוא לא ישנה באופה, כי ענין השבת החפץ הוא רק חלק אחד מההליך המשפטי שיתקיים, ההליך המשפטי יקיף את ענין השבת החפץ או שוויו, וכן את בעית הפיוצויים, אם המחיר ביום ביטול החוזה הוא גבוה יותר מהמחיר ביום חתימתו, ולא נקבעה בחוזה חובת פיוצויים - הנפגע יהיה רשאי לחבוע פיוצויים, לפי הסעיפים 11 ו-12.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: הבעיה מתעוררת רק כאשר הנפגע

צריך להשיב את החפץ ואין לו אפשרות

לעשות זאת, במקרה זה יהיה עליו לשלם את החסורה לפי השווי ביום ביטול החוזה.

א. ירון: אני מציע לחזור לנוסח המקורי של

הצעת החוק, אינני מציע לקבל את

הצעת חבר-הכנסת צדוק - לקבוע בסעיף זה אותה פורפולה כמו בסעיף 12 - מפני שהענינים הם שונים, פיוצויים נותנים לפי הערך בזמן פתן הפיוצויים, ואילו ההשבה היא לפי שווי החפץ בזמן פתן ההשבה, אם מדובר בנפגע, שאינו חייב בפיוצויים והענין צריך לבוא על סידורו בפסגרת סעיף 10, אפשר לסמוך על כך שיום ההשבה הוא יהיה היום הקובע, גם כאשר הצדדים יתפשרו וגם כאשר הם יפנו לבית המשפט, לגבי מקרים אחרים - קביעה פסקנית של תאריך עלולה רק להכביד על הסדר הענינים, לכן הפתרון הוא - לא לקבוע דבר.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: בדרך-כלל, הפרקטיקה היא להתפשר

ולא לפנות לבית-המשפט, לכן צריך

לקבוע בחוק כללים כאלה שעורכי הדין יוכלו להסדר ביניהם.

ב. הלוי: צריך גם להתחשב בזה שסעיף 17(ב)

מפנה אותנו חזרה לסעיף 10.

לא נוכל להעביר את ההכרעה לענין הפיוצויים, מפני שיש מקרים שבהם ההשבה היא הסידור הסופי.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: אפשר יהיה לחקן את סעיף 17(ב)

ולכתוב: "... לשלם לנפגע את

ההוצאות הסבירות ופיוצויים..."

מר ארון: בסעיף 17(א) נאמר בפורש, שלא

תהיה ההפרה עילה לפיוצויים.

ב. הלוי: לכן, אולי פוטב לקבל את הצעת

ד"ר ירון, שלא לקבוע דבר כענין

התאריך, אחרת נסתבך בסעיף 17(ב).

ש. ז. אברמוב:

מהו המצב בענין זה בחוק הקונסטיטוציונלי?

מר ארון:

יש שיטות משפטיות הקובעות שאם אין אפשרות להחזיר את החפץ בעין - אי-אפשר לבטל את החוזה, מלבד במקרים יוצאים מן הכלל.

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

לפנינו ארבע הצעות לקביעת שווי החפץ:
1. כפי שנקבע בחוזה, ואם לא נקבע - לפי השווי בעת קביעת החוזה; או בזמן ביטולו, לפי הסכום הגבוה יותר; 2. לפי השווי בעת קביעת החוזה, או בזמן ביטולו, לפי הסכום הגבוה יותר; 3. לפי השווי ביום ההפרה או הביטול, וכל העזויות שיווצרו עי"כ ימצאו את פתרונם במסגרת הפיצויים; 4. לאשר את הסעיף בנוסח הממשלה, כלומר, לא לקבוע כל חאדין לקביעת שווי החפץ, ואז פירוש הדבר שיפנו לבית המשפט, אשר כנראה יפסוק לפי הכללים הנהוגים לגבי פיצויים.

הוחלט:

לאשר את סעיף 10 בנוסח הממשלה, זכות להסתייגות: י. ש. בן-טאיר

ר. ארזי:

אני מציע להעביר את המלים "לפי בחירת הנפגע" אחרי המלים: "לשלם לו את שווי של מה שקיבל".

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

אנחנו נקבל נוסח מתוקן של סעיף 10.

סעיף 11:

א. יריין:

מידת הפיצויים על הנזקים כשל הפרת חוזה היא שאלה השנויה במחלוקת במקופות דכים, וגם בפסיקה האנגלית היו תנודות בכיוון זה או אחר. אנחנו מציעים כאן אותו ההסדר שנתקבל בפסיקה הישראלית. הוא גם פסק את המשפט האנגלי כיום בנקודה זו, לאמור: מפצים בעד הנזק שנגרם עקב הפרת החוזה, שהמפר ראה אותו מראש או שהיה עליו לראותו מראש בעת גמירת החוזה, ההצעה מתאימה גם לחוק האחיד של אמנת האו, שהצענו לאמץ אותו כאן, לגבי מכירות בינלאומיות של סחורות. זהו פתרון לסוג פסויים של חוזים - מכר של פטלסלים.

(היו"ר קורא מ"דברי ההסבר")

י. ה. קלינגהופר:

הערה ניסוחית: הסיפא האומרת: "כתוצאה מסתברת של הפרה" רחוקה מדי מהמלים שאליהן היא מתייחסת: "כשעור הנזק שנגרם לו עקב הפרה".

א. יריין:

אפשר לבסח את הסעיף כדלקמן: "... ושהמפר ראה אותו מראש, כתוצאה מסתברת של הפרה, או שהיה עליו לראותו מראש בעת גמירת החוזה".

ב. ביבי:

יכול להיות מקרה שהמפר יודע,
עקב אינפורמציה שקיבל, כי הוא יצא
נשכר ע"י ההפרה. לכן, צריך להשאיר לנפגע את הבחירה לקבל פיצויים
לפי השווי ביום ההפרה.

ב. הלוי:

יכולה להיות גם ספקולציה.

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

צריך לראות זאת מראש.

ב. הלוי:

יכול לקרות משהו בלתי צפוי מראש,
בניה, רעידת אדמה, כאשר כדאי
למפר להפר את החוזה, מתוך עיון בסעיף זה.

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

בניה, שארע אסון אשר גרם לעליית
מחירים, עי"כ עלול להיגרם נזק גם
למפר, ואילו הוא היה יודע זאת מראש - הוא לא היה עושה את החוזה.
מקרה זה יכנס למסגרת סעיף 17.

ב. הלוי:

אולי נקבע שהנפגע יהיה רשאי לתבוע
כל נזק שנגרם לו בחנאי שהנחבוע דאה
אותו מראש או היה עליו לראותו מראש, בעת גפירת החוזה או בעת הפרתו.

פר ארון:

עי"כ אתה מטיל על אדם סיכון שהוא
לא דאה אותו מראש, שבגלל חקלה פעוטה
הוא עלול להיחבוע לפיצויים גדולים.

ב. ביבי:

אני מדבר על מקרה של זרון.

היו"ר י. ש. בן-טאיר:

צריך לשלם פיצויים על נזקים שהיו
צפויים מראש, צריך לדרוש את קיום
החוזה רק אם היה צפוי מראש שהוא יכול להתקיים, כשם שעלול להיגרם
נזק לנפגע, כן עלול להיגרם נזק גם למפר, לדעתי, מדובר כאן על
מקרה שהחוזה נעשה בטעות.

א. אנסוריון:

אני חושך בנוסח הפוזע של סעיף 11.
אי-אפשר לפרט את כל המקרים הכלתי
צפויים, מה שהסעיף דורש הוא - להוכיח שהנזק נגדם עקב ההפרה, כלומר,
שיש קשר סיבתי, ברגע שיש קשר סיבתי, גם אם המפר דאה זאת מראש וגם
אם לא ראה זאת מראש, אך היה עליו לראותו מראש - אפשר לדרוש
פיצויים, אני חושב שאנחנו לא צריכים להסתבך במקרים לא רגילים.

פר ורהפטיג:

בדרך-כלל, סעיף 11 תואם את המשפט
העברי, בעיקר הסיפא, יש במשפט
העברי כלל האופר: אם אחד הצדדים שינה את החוזה, אפילו אם לא
חזה מראש את ההפסד שייגרם - צריך לשלם את הנזקים.

היו"ר י. ש. בן-פאיר:

לפי המשפט העברי, חייבים בחשלומו פיצויים על נזיקין אפילו אם נגרמו שלא מתוך רשלנות. מאידך, יש בחוק העברי כלל לגבי חוזה שנעשה בטעות.

ב. הלוי:

המשפט העברי מבדיל בין דרגות שונות של האשמה.

מ. ביבי:

אני מציע להסתמך בענין זה על המשפט העברי.

מר ורהפטיג:

לפי המשפט העברי, אם נקבע בחוזה צריך לשלוח את הסחורה בטפינה מסויימת והאיש שלח אותה בטפינה אחרת, וכינתיים פרצה מלחמה והטפינה טבעה, למרות שאי-אפשר היה לצפות זאת מראש, ויתכן שגם הטפינה האחרת הייתה טובעת, ואין כאן זדון - האיש חייב בפיצויים מפני שלא קיים את תנאי החוזה.

א. ידיון:

צריך למצוא פתרון למקרה שהביא חבר-הכנסת ביבי לא במסגרת הסעיף הזה, במקרה כזה אפשר להגיש חביעת נזיקין.

מ. ביבי:

אני מציע לחייב את המפר בחשלומו פיצויים לפי השווי ביום ההפרה, ואז הוא יפסיד רק מה שהוא רצה להרוויח בזדון.

היו"ר י. ש. בן-פאיר:

הצעת חבר-הכנסת ביבי מרחיקה לכת לפי החוק העברי, עונשים את האדם שלא קיים את תנאי החוזה, אולם חבר-הכנסת ביבי מציע להכניס כאן את הטבחן הסובייקטיבי של הפרה בזדון, כלומר, כאשר נוצר מצב בלתי רגיל, שלא המפר ולא הנפגע ראו מראש או היו יכולים לדאוג מראש, כאשר כדאי למפר לא לקיים את החוזה, ועל-כן הוא אומר לנפגע בזדון: אני מעדיף לא לקיים את החוזה, כלומר, אני פוכן לשלם לך את הרווח שציפית לו, אבל אינני פוכן לשלם לך את הרווח שלא אתה ולא אני ציפינו לו.

הוחלט:

לא לקבל את הצעת חבר-הכנסת ביבי - לחייב את המפר בזדון בחשלומו פיצויים לפי השווי ביום ההפרה. הסתייגות: מ. ביבי

ב. הלוי:

אני מבין, כי כזה אנחנו מאשרים את ההגדרה: "נזק" - לרבות הפסד של רווח.

מר ורהפטיג:

אני מציע לכתוב במקום המלים: "הפסד של רווח" את המלים: "פגיעת רווח".

הוחלט: לאשר את ההגדרה "נזק" - לדבות
מניעת דיוח.

האם מישהו הרהר בשאלה אם את המלים "שהיה עליו
לראותו מראש" צריך לקשור במפורש או באדם הסביר?

ח. צדוק:

אנחנו קושרים באדם הסביר, כי אנחנו אופרים:
"היה עליו לראותו מראש".

א. ירין:

היו"ר י. ש. בן-מאיר: הסעיף הזה כולל שני דברים: 1. המפורש ראה מראש,
אפילו אם אדם סביר לא היה רואה מראש, אולם
לו הייתה אינפורמציה מסויימת, 2. או שהיה עליו לראותו מראש, פירושו -
אדם סביר.

(אחרי-כן רשם א.ס.)

ח.י. צדוק:

אני מבקש רביזיה בסעיף 10.

סעיף 12

ד"ר א. ידין:

סעיף 12 בא להשלים את סעיף 11. לפי סעיף 11, בכל מקרה שחוזת הופר, הרוצה לדרוש פיצויים צריך להוכיח את הנזק שנגרם לו. ואילו סעיף 12 - בשני סעיפיו הקטנים הראשונים - נותן הקלה מסויימת לגבי החליף המסובך של הוכחת הנזק. הוא דן במצבים טיפוסיים מסויימים, ולפי סעיפים קטנים (א) ו(ב) אדם יכול לקבל פיצויים, במידה מסויימת, בלי להוכיח שנגרם לו נזק. נוסף על כך רשאי הנפגע לדרוש פיצויים נוספים, לפי סעיף קטן (ג), בתנאי שיוכיח נזק נוסף שנגרם לו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מבין שלפי סעיף 12 אפשר לקבל פיצוי גם אם לא נגרם נזק. לדוגמה: גנן התחייב לבוא ביום מסויים להשקות את גינתו; הוא לא בא; באותו יום ירד גשם כך שלא נגרם נזק; למרות זאת אני יכול לדרוש ממנו פיצוי.

ש.ז. אברמוב:

בסעיף 12(א) נאמר שהפיצויים יהיו "כסכום ההפרש שבין התמורה בעד הנכס או השירות לפי החוזה ובין שוויים ביום קביעת הפיצויים". מה יכולה להיות התוצאה? ניקח לדוגמה הפרת חוזה לקניית מניות. ראובן לא סיפק את המניות לשמעון במועד כנקבע בחוזה; שמעון ממתין מספר שנים בהגשת תביעה, כי בינתיים יש עליה במאות אחוזים בשיעור הנזק המקורי שנגרם לו. על ידי כך אפשר להגיע לתוצאות אבסורדיות. לכן נדמה לי, שהתאריך הקובע צריך להיות, בדרך-כלל, יום הפרת החוזה, כי זה מעודד את הצד הנפגע להפעיל את זכותו המשפטית ולא להשתהות מתוך חשבון ספקולטיבי. הצעתי היא שייאמר בפירוש, כי התאריך הקובע לגבי קביעת מידת הנזק יהיה אותו תאריך שבו נוצרה העילה. אז אנחנו מטילים על הנפגע את חובתו האלמנטרית לממש את זכותו.

יחד עם זאת יכולים להיות מקרים, שהמשפט נמשך ונמשך ובינתיים נוצרו בשוק מצבים שעלולים לפגוע בנפגע כתוצאה מהסחבת של הדיון המשפטי. לכן, אם כי בדרך-כלל התאריך הקובע צריך להיות מועד יצירת העילה, יש להוסיף הוראה לפיה רשאי בית-המשפט, אם ראה הצדקה לכך, לראות כתאריך קובע את יום קביעת הפיצויים.

מ. ארן:

זה מחזיר אותנו לתקופת המנדט. כי בתל-המשפט הגיעו למסקנה, כתוצאה מהמצב האקטואלי השורר במדינה, שקנה-המידה צריך להיות יום התשלום או יום קביעת הפיצויים על ידי בית-המשפט. עם זאת, אם הנפגע סתם איננו מזדרז להגיש תביעה, מתוך חשבונות ספקולטיביים, הוא עלול להפסיד במידה והנתבע יוכיח זאת. אבל המצב הרגיל במשק הוא שהמחירים עולים וערך הכסף יורד.

ש.ז. אברמוב:

הסעיף על הקטנת הנזק יכול לחול, לדעתי, במקרים מסויימים. אולם כיצד אפשר לפרש דחיה בהגשת תביעה כעילה להקטנת הנזק?

מ. ארן:

כך נפסק על ידי בחי-המשפט: אם אדם נמנע מלהגיש תביעה כדי להשיג רווחים ספקולטיביים - הוא יפסיד.

ר. ארזי:
חה"כ צדוק אמר במליאת הכנסת שיש לבדוק
האם אין בהוראה של סעיף 12 (א) אפליה
בין עובד ומעביד בכך שעובד, נותן השרות, חייב בפיצויים ללא הוכחת
הנזק, בעוד שהמעביד יחוייב בפיצויים רק אם הנזק יוכח.

ד"ר א. ידין:
אין הבדל בין עובד למעביד. גם המעביד
יחוייב בפיצויים באוהה דרך.

ר. ארזי:
מה במקרה שעובד הולך לעבודה והמעביד
אומר לו: היום אינני זקוק לך? האם
העובד צריך להוכיח שנגרם לו נזק או יקבל את התשלום בלי הוכחה?

ד"ר א. ידין:
הוא יקבל את התשלום המגיע לו בצירוף ריבית.

הינו"ר י.ש. בן-מאיר:
האם לא היה מוטב לכתוב בסעיף קטן (א):
"הופר חיוב בחוזה לספק נכס או שרות?"
כי לא חשוב מי מפר את החוזה.

ש. ורהפטיג:
המלים "לספק נכס או שרות" חלוח גם על
עובד וגם על מעביד.

ר. ארזי:
העובד צריך לספק את השירות. מה לגבי זה
שצריך לקבלו?

הינו"ר י.ש. בן-מאיר:
לכן אני מציע לכתוב "הופר חיוב בחוזה".

ד"ר א. ידין:
העובד איננו דורש שירות אלא כסף. אם לא
קיבל את כספו תביעתו היא לפי סעיף קטן (ב).

ר. ארזי:
אתן דוגמה: פלוני החחייב לספק כל בוקר
חלב; אם לא סיפק אותו ביום מסויים הוא
צריך לשלם את הנזק בלי כל הוכחה; מה במקרה שהוא כן סיפק את החלב
אולם נאמר לו על ידי מי שצריך לקבלו: היום אינני צריך את החלב?

הינו"ר י.ש. בן-מאיר:
הוא צריך לקבל תשלום עבור החלב מפני שהיה
מוכן לספק את השירות.

ר. ארזי:
אני שואל לגבי הנכס ולא לגבי השירות.

הינו"ר י.ש. בן-מאיר:
אם מי שהחחייב לספק את החלב לא סיפק אותו -
חל עליו סעיף קטן (א); אם הוא סיפק אותו
אולם המקבל לא רצה לקבלו - חל עליו סעיף קטן (ב).

ש.ז. אברמוב:
מה נאמר באמנת האג לגבי התאריך הקובע
בקביעת הפיצויים?

מ. ארזי:
שם מדובר על "יום הביטול".

אני מבקש שהוועדה לא תצביע היום על הצעת
חה"כ אברמוב, המציע לקבוע את יום היווצרות העילה כתאריך קובע בדרך-
כלל, כדי לאפשר לנו להביא בפני הוועדה, בישיבה הבאה, את הפסיקה
הקיימת של בחי-המשפט.

ש. ורהפטיג:
אני מבין שסעיף 12 הוא חריג לגבי סעיף 11.
בסעיף 11 נאמר שהנפגע זכאי לפיצויים
"כשיעור הנזק שנגרם לו..." וכו', בעוד שסעיף 12(א) מדבר על פיצויים
"ללא הלכת הנזק". זה יכול להטעות ולהביא למסקנה שאפילו אם אין נזק
צריך לשלם פיצויים.

ואמנם זה הפירוש - אפילו אין נזק אפשר
לדרוש פיצויים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מביין שאנחנו מקלים את סעיף 12(א)
כמוצע, ונשארת פתוחה רק שאלת התאריך הקובע לגבי קביעת הפיצויים.

ש. ורהפטיג:

בסעיף 12 (ב) מדובר על ריבית. נדמה לי
שבחוק יסודי כזה לא צריך להתייחס לחוקים
שעשויים להשתנות. לכן אני מציע שבמקום ריבית ייקבע כאן כלל אחר,
כגון: מה שאפשר היה להרוויח מהכסף או כיוצא בזה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

סעיף 12 (ב) בא לצמצם את העניין. הוא מאפשר
קבלת פיצויים ללא הוכחת הנזק ולא לפי מה
שאפשר היה להרוויח מהכסף. לכן הכלל כאן הוא של הוספת הריבית החוקית.
אם אדם רוצה לחבוע נזק נוסף - הוא יכול לעשות זאת לפי סעיף קטן (ג).

ש. ורהפטיג:

אני מקבל את רעיון הריבית אבל הייתי רוצה
שלא נגיד זאת במפורש.

י.ה. קלינגהופר:

אני רוצה להתייחס ליחס בין סעיפים 11 ו-12.
לפי סעיף 11 ברור שצריך להגרם נזק. בלי זה
אין זכות לפיצויים. לפי סעיף 12 לא צריך להגרם נזק, מפני שכתוב:
"ללא הוכחת נזק". לדעתי ההבדל הוא כה גדול מבחינה מהותית, שהוא
צריך להשתקף גם בניסוח, ולא רק על ידי התוספת הזאת, שבאה כאן כהערה-
אגב - "ללא הוכחת נזק". משום שסעיף 11 עומד בראש הפרק ואפשר
לחשוב שזה הכלל, כאשר כל מה שבא לאחר מכן איננו גורע מכללותו של
סעיף 11, דהיינו חייב להיות התנאי של גרימת נזק. לכן אני מציע
לנסח את סעיף 12 אחרת: להקדים בהוראה כללית אשר תאמר כי אם הופר
חייב לספק נכס או שירות לא יהיה צורך בהוכחת הנזק, ורק אחר-כך
להביא את ההוראות הנוגעות לשיעור הפיצויים.

מ. ארן:

אי-אפשר להגיד זאת באופן כללי, מפני שרק
אם הנפגע מסתפק בפיצויים מוקטנים הוא לא
חייב להוכיח את הנזק. אחרת - עליו להוכיח.

י.ה. קלינגהופר:

אפשר לכתוב: בכפוף לסעיפים קטנים אלה ואלה.
הערתי היא שבניסוח המוצע באה במובלע הוראה
מהותית.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

כדי שלא נסתכן יתר על המידה אני מציע
להשאיר את הנוסח כפי שהוא.

י.ה. קלינגהופר:

בכל-זאת אני מציע לבקש מהיועצים המשפטיים
לתח את הדעת על כך ולנסות למצוא נוסחה אחרת.

סעיפים 12 (ב) ו-(ג) - נתקבלו

י. ארידור:

אני רוצה להודיע שיחכך ואבקש רביזיה לגבי
סעיף 11. אם ידובר בו רק על הפרה, יתכן
מקרה בו הנזק בגלל ההפרה הוא חסר משמעות, אך בינתיים בוטל החוזה
כולו.

סעיף 13

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מביין שלחה"כ אברמוב יש הצעה לסעיף זה.

אני דיברתי על הפעלה זכות הנפגע חוק חקופה
סבירה, כלומר הגשת התביעה בחקופה סבירה.

ש.ז. אברמוב:

פ. ארן:
הפסיקה הקיימת קובעת, כי המועד לקביעת
שיעור הפיצויים הוא יום מתן פסק-הדין.
רק אם הנפגע משתהה בהגשת התביעה ללא שום נימוק סביר יכול הנחבע
לדרוש הקטנת הנזק והפיצויים.

י.ה. קלינגהופר:
סעיף 13 מדבר על שני דברים: מניעה או הקטנה.
לגבי מניעה אני מקבל את הניסוח הזה. לגבי
הקטנה הדבר לא נראה לי, מפני שאז יכול להשתמע שאם הנפגע יכול היה
להקטין את הנזק באמצעים סבירים, ולא עשה זאת, כי אז את הנזק כולו
הוא לא יכול לדרוש. כלומר, מסעיף 13(א) עלול להשתמע שהנפגע איננו
יכול לחבוע גם את החלק של הנזק שהיה נשאר אחרי ההקטנה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אין כוונה כזאת. הכוונה ברורה. השאלה היא
רק ניסוחית.

ד"ר א. ירון:
חה"כ קלינגהופר צודק בהערותו. כל ענין
ההקטנה איננו שייך לסעיף קטן (א). הוא
שייך לסעיף קטן (ב).

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אולי אפשר להוסיף: "או בעד אותו שיעור נזק
שיכול היה להקטין". על כל פנים, אנחנו
מבקשים את היועצים המשפטיים לנסח את הסעיף ברוח כוונה זו.

סעיף 13 - בכפוף להבהרת הניסוח - נחקבל

סעיף 14

א. אנקוריון:
אני מציע למחוק את סעיף קטן (ב). לדעתי,
מגמת החוק היא לתת תוקף לקיום החוזה בין
הצדדים. אם הצדדים קובעים לפעמים פיצויים שהם נראים כבעלי אופי
ענשי, זאת כדי להרחיק מפני הפרת החוזה. אם נשאיר את סעיף קטן (ב),
אנחנו משאירים פתח רחב לבירורים משפטיים. אין שום אסון בכך אם
נשאיר את ההוראה הזאת כאמצעי של הרתעה נגד הפרת חוזה.

ש.ז. אברמוב:
אני תומך בהחלט בסעיף קטן (ב). אני רק
מציע שינוי: להוציא את המלים "בעלי אופי
ענשי". הצירוף "בעל אופי" אינו ניסוח משפטי. אינני זוכר שום פעשה
חקיקה בו השתמשנו בצירוף מלים זה.

יש הגדרה אחרת שהיא גם יותר קולעת לעניין:
שאינם עומדים ביחס סביר לנזק שעלול היה להגרם עקב הפרה. ניסוח
כזה יהיה תואם גם להגדרה בסעיף 11.

י. ארידור:
גישתי לענין של פיצויים מוסכמים הפוכה
לזו של חה"כ אנקוריון. אינני רואה סיבה
שניתן תוקף לפיצויים מוסכמים כשהם בעלי אופי ענשי. למעשה קיים
היום בחוק הישראלי המוסד של פיצויים מוסכמים ענשיים, שמקבלים תוקף,
וזה בקשר לחילוט. אלא שהחילוט מפלה היום בין קונה למוכר. אני חושב
שזה חסר כל הצדקה, ולדעתי במקרה של הפרה דומה מצד המוכר לא צריך
להתייחס אחרת מאשר להפרה מצד הקונה.

פ. ארן:
לכן כתבנו בסעיף 15: בכפוף לאמור בסעיף
14 (ב).

י. ארידור: אולם בסעיף 15 נאמר ש"יובאו מחשבוך סכומים שהמפר שילם לנפגע לפני ההפרה ואשר הנפגע רשאי, לפי החוזה, לחלט; אולם, בכפוף לאמור בסעיף 14 (ב), אין בכך כדי לגרוע מזכותו של נפגע לחלט תשלום, בלי לנקוט בהליכים משפטיים. אם הוסכם על כך בחוזה".

היו"ר י.ש. בן-מאיר: עכשיו איננו דנים בסעיף 15.

י. ארידור: אולם אני מוכרח להכנס לתחום של סעיף 15. מפני שזו אותה הנמקה: אין שום הצדקה לאשר מוסד של חילוש ולא להעמיד אותו באותה נוסחה של פיצויים מוסכמים.

למעשה אף פעם פיצויים מוסכמים אינם בעלי אופי ענשי גרידא. תמיד אחוז מסויים בא לפצות על הנזק. לכן אף פעם אי-אפשר להוכיח שהפיצויים הם רק בעלי אופי ענשי. אני רק תומך בהערה של הה"כ אברמוב.

לדעתי אין שום הגיון להעמיד את מיבחן הפיצויים ביחס סביר לנזק שעלול היה להגרם. נניח שהפיצויים עומדים ביחס סביר לנזק שנגרם אולם לא עומדים ביחס סביר לנזק שעלול היה להגרם - האם אז נבטל אותם? פיצויים מוסכמים יש להם עוד בתור תקרה. זאת סעיף 14 (ג) בא לבטל. אפשר להבין שאין הגיון להטיל עונש, אבל אדם שהפר חוזה ישלם את הנזק שנגרם או שהיה סביר שייגרם.

מתוך כך אני סבור שכדאי לרכז את סעיף 14 ולחמצת אותו: קבעו הצדדים פיצויים והקביעה הייתה סבירה - יתן בית-המשפט חוקף לקביעה; ואולם אם הקביעה איננה עומדת ביחס סביר לנזקים - יקבע בית-המשפט את הנזק ושיעור הפיצויים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני מקבל את הכלל שעלינו לכבד את הנאמר בחוזה. אולם אם נאמרים בחוזה דברים בלתי סבירים - אין חובה לקבלם. ואז באה התערבותו של החוק.

אני מסכים שיש למחוק את המלים "בעלי אופי ענשי גרידא". לא זו הנקודה. הנקודה היא אם הקביעה הייתה סבירה או לא. ולדעתי עלינו להרחיק לכת מהנאמר בסעיף 11, כי הבעיה פה איננה הנזק שעלול היה להגרם. נניח שהצדדים לחוזה קובעים סכום גבוה בתור פיצויים כדי להבטיח את עצמם, מתוך הנחה שמא יכול לקרות דבר שאין לחזותו מראש. עצם הסכמתם לכך מעידה שבכל-זאת צפו אפשרות כזאת, ועל כן עליהם לכבד את החוזה. לכן, אם הנוסחה תהיה: פיצויים העומדים ביחס סביר לנזק שנגרם - זה יכול להיות פתרון.

פ. ארן: בסוגיה של פיצויים מוסכמים יש שיפוט למספר חוקים. באמנת האג לא נזכר העניין של פיצויים מוסכמים. לפי השיטה האנגלית המופנט החשוב הוא תאריך עשיית החוזה, לאמור, האם הקביעה באוחה שעה הייתה "אינטרורם" או שזו הייתה הערכה פחות או יותר סבירה - ולא חשוב מה קרה לאחר מכן.

ב-1965 הצענו לכנסת סעיף דומה למה שהציעו היושב-ראש וחה"כ ארידור, לאמור: אולם רשאי בית-המשפט להפחיתם אם הקביעה נעשתה שלא בנסיבות העניין ואינם סבירים לעומת הנזק שנגרם לנפגע למעשה. אמרנו כך: יחזן שלפי סעיף 11 הנזק הצפוי היה, למשל, אלף לירות ואילו סכום הפיצויים המוסכם היה 50 אלף לירות; אבל אם למעשה נגרם נזק של 25 אלף ל"י יזכה הנפגע ב-25 אלף ל"י.

כאשר ניסחנו את החוק מחדש הטענה העיקרית הייתה: מטרת הפיצויים המוסכמים היא למנוע את הוויכוחים בבית-המשפט על שיעור הנזק; לכן החוק יתן חוקף לפיצויים מוסכמים מראש - ובכך תימוע החדינות מיוחדת בבית-המשפט - אלא אם כן היו הם בעלי אופי

ענשי גרידא. לכן המלים "בעלי אופי ענשי גרידא" אינן מיוחדות. כי אנחנו רוצים לקיים את החוזה עד כמה שזה ניתן, ורצינו גם להשוות את מצב החילוש עם הפיצויים המוסכמים. הדבר היחידי שאנחנו מחעניינים בו הוא, האם בשעת קביעת הפיצויים נעשה הדבר "אינטרוורם" או היתה זו הערכה פחות או יותר סבירה. לפי זה, מי שירצה לפתוח את הוויכוח בבית-המשפט יצטרך להוכיח שני דברים: שהדבר היום הוא פחות או יותר "אינטרוורם"; שגם בשעת גמירת החוזה היה הענין "אינטרוורם".

היו"ר י.ש. בן-מאיר: איך אפשר להוכיח כוונה בעלת אופי ענשי? נניח שבאמת נקבע סכום גבוה של פיצויים, אבל הוא לא נקבע מלכתחילה "אינטרוורם" אלא כדי להבטיח מפני נזק שאין לצפוחו מראש.

מ. ארז: אנחנו מסתכלים היום אם היו בעלי אופי ענשי. למשל: על הפרה טריביאלית נקבע סכום בלתי סביר.

י.ה. קלינגהופר: ראשית-כל אני מציע לפחוק בסעיף קטן (א) את המלים "בשל הפרת החוזה". פיצויים משתלמים תמיד בשל הפרת החוזה עקב ההגדרה הכללית שלהם.

אני חומך בהצעה להעמיד את אפשרות הקטנת הפיצויים על ידי בית-המשפט על מיבחן הסבירות בלבד ולא לקשור זאת עם הנזק שעלול היה להגרם. בסעיף קטן (א) אנחנו בלאו הכי מנחקים את הפיצויים המוסכמים מהתנאי של גרימת נזק ואנחנו אומרים "ללא הוכחת נזק". גם בסעיף קטן (ב) לא הייתי מדבר על נזק אלא הייתי אומר: אם שיעור הפיצויים המוסכמים נראה לבית-המשפט מופרז יש לו סמכות להקטינו.

ב. הלוי: הצעתו של חה"כ קלינגהופר נראית לי - אם נראה לבית-המשפט סכום הפיצויים כמפורז יהיה רשאי להקטינו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: ביחס סביר לנזק שנגרם.

ב. הלוי: חה"כ קלינגהופר לא מציע לכתוב "ביחס סביר לנזק שנגרם".

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אז בית-המשפט יפעיל את הכלל של סעיף 11. כי לפי מה הוא יקבע אם השיעור מופרז?

ש. ורהפטיג: המובן של פיצויים מוסכמים הוא, שבשעת הפרת החוזה מותרים הצדדים על קביעת שיעור הנזק. אולם אם הפיצויים המוסכמים הם בלתי סבירים, כי אז הפגם הוא בעצם ההסכם. לכן אני עומד על המיבחן של הנזק שעלול היה להגרם. משום שאפשר לבדוק זאת רק בפרספקטיבה של מועד חתימת ההסכם ולפי הנזק שנראה היה אז לצדדים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: לגבי סעיף 11 טענת אחרת והבאת את הכלל של המשפט העברי האומר שאם היתה הפרת חוזה ונגרם נזק - יש לשלמו גם אם לא היה צפוי מראש.

ש. ורהפטיג: סעיף קטן (ג) מבטיח שהנפגע תמיד יכול לחבוע חשלוה הנזק שנגרם לו. אני חושב שסעיף קטן (ב) כוונתו להבטיח שהצדדים, בבואם לקבוע פיצויים מוסכמים, יקבעו אותם בשיעור סביר. אחרת קביעה זו לא תהיה ברח חוקף.

י.ה. קלינגהופר:
מדוע אנחנו מתנים את סמכות בית-המשפט להתערב במקרה כזה בכך שעליו להביא בחשבון נזק שעלול היה להגרם? ז.א. אנחנו שוללים מביית-המשפט את הסמכות להתערב במקרה ששום נזק לא יכול היה להגרם. האם אז פיצויים מוסכמים בסכום מופרז חופסיים?

ש. ורהפטיג: לא חופסיים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
הפירוש של המשפט העברי לנזק שעלול היה להגרם הוא אחר לגמרי. זה לא מה שאדם סביר חשב מראש, אלא כל נזק שנגרם פירוש הדבר שעלול היה להגרם. ואילו לפי מה שאנחנו קובעים בחוק, הפירוש של נזק שעלול היה להגרם הוא אחר לגמרי.

אני מציע שנחלק את הנושא ונתייחס לכל נקודה לחוד. קודם-כל עומדת להכרעה הנקודה האם אנחנו מקבלים את ההגדרה "בעלי אופי ענשי גרידא". אחר-כך עלינו להתייחס למלים "ואינם עומדים ביחס סביר לנזק שהיה עלול להגרם".

ש.ז. אברמוב:
לדעתי יש כאן שלוש גישות. הגישה הראשונה היא גישתו של חה"כ אנקוריון שהציע למחוק את סעיף קטן (ב). הרושם שלי הוא שרוב החברים נוטים להשאיר את סעיף קטן (ב).

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
הבה נסכם בנקודה זו. אני מעמיד להצבעה את הצעתו של חה"כ אנקוריון: למחוק את סעיף קטן (ב).

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ אנקוריון, למחוק את סעיף קטן (ב), לא נחקבלה

זכות הסתייגות לחה"כ אנקוריון

ש.ז. אברמוב:
באחר וסעיף קטן (ב) נשאר, הייתה כאן הצעה של חה"כ קלינגהופר להשמיט את המלים "ואינם עומדים ביחס סביר לנזק שהיה עלול להגרם" ובמקום זה להעמיד את הענין על הסבירות בלבד.

י. ארידור: ואילו אני הצעתי: על הנזק בלבד.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אני מבקש לחלק את הדיון. קודם נדון על המיבחנים - האם צריכים להיות שני מיבחנים - אופי ענשי וסבירות - או אפשר להסתפק במיבחן אחד - סבירות?

ש.ז. אברמוב: אני מציע להסתפק במיבחן הסבירות בלבד.

ב. הלוי:
אני מתקשה להפריד בין שניהם. כי המלים "ואינם עומדים ביחס סביר לנזק" מסבירים את אופייה הענשי. אם נמחק את המלים "בעלי אופי ענשי גרידא" יגדל הקושי לגבי מיבחן הסבירות ולא נדע מדוע נקרא בית-המשפט להתערב. כאן כאילו רוצה המחוקק לומר: ישנו סעיף 11 בו נקודת המוצא היא הנזק הממשי שנגרם; ואולם ההתערבות של בית-המשפט לפי סעיף 14 היא על יסוד מה שהיה צפוי מראש, אם נקבע בחוזה סכום שרירותי לגמרי. לכן קשה להפריד בין האלמנטים המרכיבים את סעיף קטן (ב).

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מר ארן הסביר לנו שלמעשה הכוונה היא לקבוע בסעיף קטן (ב) שני מיבחנים: קודם-כל יש להוכיח שהפיצויים היו בעלי אופי ענשי; אחר-כך צריך להוכיח שהיו בלתי סבירים. השאלה היא אם אנתנו רוצים בשני מיבחנים או מסתפקים באחד.

ד"ר א. ידין: אני מצטרף לאלה הסבורים שמוטב להסתפק במיבחן אחד. הטיעון של חה"כ הלוי, שהאופי הענשי מתבטא ביחס הלא סביר לנזק, רק מקל עלי. עם זאת, כאשר מוחקים את המלים "בעלי אופי ענשי גרידא", אי-אפשר להסתפק במלים "ואינם עומדים ביחס סביר לנזק שהיה עלול להגרם", מפני שאינני חושב שאפשר לדרוש כי פיצויים מוסכמים מראש צריכים להיות ביחס סביר למה שעלול לקרות. לדעתי, פיצויים כאלה יכולים להתבטל רק אם הם סותרים באופן בולט כל יחס סביר לנזק. אני מתלבט במציאת ניסוח מתאים שיבטא זאת בצורה קצת יותר חריפה מאשר המלים "ואינם עומדים ביחס סביר". יחכן ואפשר להגיד: חוך התעלמות שרירותית מהנזק הצפוי או משהו מעין זה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני מציע שקודם נכריע בין שני מיבחנים למיבחן אחד. אחר-כך נדבר על הניסוח.

ה צ ב ע ה

הנחלט: לקבוע בסעיף קטן (ב) מיבחן אחד בלבד.

ד"ר א. ידין: נדמה לי, שמה שביח-המשפט נקרא לעשות כאן הוא: לבדוק את תוקף ההתניה של הצדדים בשעת גמירת החוזה. אם כך הדבר, הבחינה צריכה להיות לפי המצב שהיה בשעת גמירת החוזה ולא לפי מה שהתרחש בפועל. מה שהתרחש בזמן או אחרי הגמרת החוזה לא יכול לקבוע לגבי השאלה אם הקביעה מלכתחילה היתה סבירה. לכן המיבחן צריך להתייחס לזמן הקביעה. ניקח לדוגמה מקרה בו הנזק הצפוי היה 1000 ל"י, אולם נקבע בחוזה סכום של 50 אלף ל"י.

י. ארידור: והיה בפועל 50 אלף ל"י.

ד"ר א. ידין: אם הקביעה עמדה בסתירה בולטת ושרירותית לצפוי, מוסמך בית-המשפט לבטלה, אולם אין הוא חייב לבטלה. אם למעשה נגרם נזק של 50 אלף ל"י הוא יגיד: אמנם באופן תאורטי הם לא היו רשאים לקבוע את הסכום הזה, כי לא היה צפוי, אבל לאור העובדות שהובאו לפני אני פוסק אותו לטובת הנפגע. אולם עצם הבדיקה של בית-המשפט, אם לבטל את הקביעה של הצדדים או לא, צריכה להיות לאור מה שקבעו הצדדים בשעת גמירת החוזה.

אינני יודע אם רצוי להכניס כאן ניסוח חדש. אולם אפשר לתאם את הניסוח עם האמור בסעיף 11 ולהגיד: התעלמות שרירותית ממה שאפשר היה לראות מראש. באופן נסיוני הייתי מנסח זאת כך: מצא בית-המשפט שהפיצויים המוסכמים נקבעו חוך התעלמות שרירותית מהנזק שאפשר היה לראותו מראש בעת גמירת החוזה, רשאי הוא כך וכך.

ש.ז. אברמוב: למרות שקיצצנו במידה רבה בחומרת הסעיף על פיצויים מוסכמים, איננו צריכים להרהיב לכת עד כדי ריקון הענין מתכנו. מפני שרצוי כי אנשים, בבואם לחתום על חוזה, יתנו דעתם על הנזק שעלול היה להגרם, על-מנת לחסוך לבית-המשפט ולעצמם את הטרחה של הוכחת פיצויים. אם אנתנו גורסים, שאז יתברר במהלך המשפט שסכום הפיצויים המוסכמים מראש הוא מעבר לנזק שנגרם בפועל, ושיש לראות בזה ענין שרירותי ולהקטין את הפיצויים, חושבני שקריטריון כזה ירוקן את הענין מתוכנו והאנשים לא יתייחסו ברצינות לסעיף זה.

להיפך, עלינו לעודד את הצדדים להשתדל להעריך מה יכלו להיות הנזקים. קריטריון של הנזק בפועל רק ירוקן את הסעיף הזה מתכנו. כי יתכן ובמשך הזמן נשתנו התנאים במציאות, המסחריים והאחרים, כך שהקריטריון האקטואלי איננו הקריטריון של הצדדים בשעת גמירת החוזה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אולי אפשר להגיע לסיכום, לפני נעילה הישיבה, שאנחנו בעד מיבחן אחד, ושאנחנו מבקשים את היועצים המשפטיים לנסח את הסעיף כך שידובר בו על פיצויים שרירותיים מבחינת היחס הסביר לנזק שהיה עלול להגרם.

י. ארידור: אינני מקבל את הניסוח הזה.

הישיבה ננעלה בשעה 12.20.